

Зоран Р. Пешић*
Факултет за послове
студије и право,
Универзитет „Унион-
Никола Тесла” Београд

ДА ЛИ СУ МОРАЛНЕ ВРЕДНОСТИ ВАЖНЕ? ПРЕДСЕДНИЦИ И СПОЉНА ПОЛИТИКА ОД ФДР ДО ТРАМПА

Осврт на књигу
Џозефа Наја

Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump / Joseph S. Nye, Jr. – New York: Oxford University Press, 2020.

Морал је један од најконтроверзнијих појмова у међународним односима и спољној политици и предмет многих теоријских расправа и примене политике у пракси. Основно питање око којег се теоретичари не слажу је да ли морал игра важну улогу у спољној политици или не игра никакву. Џозеф Нај (*Joseph S.*

Nye, Jr.) у својој књизи *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump*. New York: Oxford University Press, 2020. на страни 272. у девет поглавља покушава да одговори на то питање. Он анализира улогу и важност морала у спољној политици четрнаест председника САД од Рузвелта (*Franklin D. Roosevelt*) до Трампа (*Donald J. Trump*). Додатно га је мотивисала и чињеница на коју указује у предговору да је одавно присутна „конвенционална мудрост” да у спољној политици нема морала и да се због тога ретко може наћи књига која се бави том темом.

Џозеф Нај је познати и изузетно цењени универзитетски професор из области политичких наука и члан многих академија наука. Творац је теорије меке моћи у међународним односима. Према мишљењу стручњака за међународне односе један је од најутицајнијих научника у области америчке спољне политике, а према часопису *Foreign Policy* један је од сто најважнијих глобалних мислилаца. Поред универзитетске каријере обављао је и различите дужности из безбедности

* zoran.pesic@fpsp.edu.rs

и међународних односа у америчким администрацијама (упоредити *Profile Joseph S. Nye Jr.* 2023).

У уводу књиге (1-11) обрађује три најважнија концепта америчке теорије морала и то: америчку изузетност, вилсоновски либерализам и либерални међународни поредак након 1945. године.

Америчка изузетност је заснована на либералним просветитељским идејама оснивача САД, религијском пуританизму америчког народа и величини и географском положају. Вилсонов (*Thomas W. Wilson*) либерализам је имао за циљ да преко америчких вредности и моћи обузда анархију у међународним односима. Промовисао је међународне организације и међународно право, а друге државе подстицао на изградњу демократских система. Без обзира на релативан неуспех код куће и у међународној заједници, Вилсонове идеје су инспирисале наредне америчке председнике. Они су мање-више континуирано изграђивали либерални међународни поредак, након 1945. године, на не нарочито прихватљив начин, а који је тек са Трампом, сматра Нај, доведен у питање.

Друго поглавље (12-42) се бави образложењем концепта

моралне политике, моралним расуђивањем, избором и методолошким приступом процене спољне политике америчких председника. Нај сматра да председници суочени са различитим моралним изазовима користе три различите менталне мапе светске политике, реализам, либерализам и космополитизам (26-35). Свака од њих има различит приступ моралу. С обзиром на то да је морал „чињење ствари јер осећате да би тако требало” (29), то значи да је у просуђивању присутна велика доза субјективности. Зато је неопходно донети примењиве критеријуме за оцену и међусобно поређење моралности политике више председника.

Нај спољну политику америчких председника вреднује према *њиховим моралним вредностима*, успеху у остварењу *америчких интереса* и доприносу *глобалној добробити*. Оцењивање заснива на бодовању у оквиру ових категорија и подкатегоријама. Коначну оцену спољне политике доноси тако што просечну оцену у свакој категорији множи са фактором тежине који означава важност те категорије у моралној процени. Рецимо људска права могу имати већи значај од промовисања националних интереса или демократије итд. Коначна оцена

је збир бодова из сваке категорије где је јединица потпуна неморалност, а 10 потпуна моралност у свим категоријама.

Уколико се жели непристрасно и добро морално расуђивање, Нај сматра да је неопходно тродимензионално одмеравање *намера, средстава и последица*. Ове димензије одражавају три најважније етичке перспективе, етику врлине, деонтолошку и консеквенцијалистичку етику.

За сваку од наведене три димензије, Нај је одредио критеријуме њиховог вредновања (35-42), који се састоје од укупно седам питања која их прецизирају и према њима у наредним поглављима вредновао америчке председнике. Нај се ту одмах ограђује, сматрајући да ти критеријуми као и оцене нису потпуно егзактни, да не решавају у потпуности све проблеме, односно да се њихово оцењивање врши у односу на најбољи могући избор у датом контексту и према његовом мишљењу.

Тако намере кроз мотиве и циљеве изражавају *морална визија и разборитост* председника. Средства се односе на *употребу силе* (да ли је користио силу водећи рачуна о неопходности, о заштити према цивилима и сразмери користи и штете?) и *либералне бриге*

(да ли је покушао да поштује и користи институције код куће и у иностранству и у којој мери је разматрао права других народа?). Последице изражавају *повереништво* (да ли је био добар управник дугорочних интереса Америке?), *космополитизам* (да ли је разматрао интересе других народа и минимизирао наношење непотребних штета?) и *образованост* (да ли је поштовао истину, чињенице и изградио кредибилитет и да ли је покушао да створи и прошири морални дискурс код куће и у иностранству?). За Наја су то релевантни критеријуми, али сматра да је у спољној политици највећи проблем сложеност контекста у коме морају да одлучују и врше избор председници. За то је неопходна контекстуална интелигенција коју одређује као „способност да се разуме промењиво окружење и искористе трендови” (39).

На примерима појединих председника Нај објашњава како једнодимензионална перспектива не даје праву слику моралности спољне политике, рецимо како високоморални и јасни циљеви могу због лоших средстава да буду морално недопустиви и слично.

У наредним поглављима Нај анализира према датим критеријумима сваког од

председника САД формирајући и картице са оценама за све три димензије моралног вредновања. Поглавља прате хронологију од Другог светског рата и по називима их легитимишу према одређеном контексту. Треће поглавље (43-70) под називом „Оснивачи” описује и оцењује моралност политике председника Рузвелта, Трумана (*Harry S. Truman*) и Ајзенхауера (*Dwight D. Eisenhower*). Оснивачи су, у ствари, настављачи вилсонизма и креатори „либералног међународног поретка” који је поставио основе, а временом и обликовао моралност америчке спољне политике. Следећа поглавља која описују спољну политику наредних америчких председника носе назив „Ера Вијетнама”, „Пост-Вијетнамско смањење”, „Крај Хладног рата”, „Униполарни тренутак” и „Промене моћи у двадесет првом веку”.

У књизи се види да је у спољној политици сваки од председника имао могућност избора укључујући и да не делује, што значи да није био ограничен системом и контекстуалном ситуацијом. Навео је више примера, рецимо: Буш (*George W. Bush*) млађи је имао добре намере, али не и адекватна средства, што је имало лоших етичких последица везаних за

рат у Ираку. С друге стране је Кенеди (*John F. Kennedy*) оцењен добро за морално визионарство и разборитост одређену вештим управљањем кубанском ракетном кризом, иако је кризи он у великој мери и допринео. Реганова (*Ronald W. Reagan*) спољна политика је имала моралну јасноћу произашлу из поједностављивања сложених питања и добре реторике. Међутим, питање је колико је он успео да балансира између својих намера и ризика у остварењу својих циљева, јер је његова реторика довела до совјетско-америчке напетости и скоро до ескалације у рат. С друге стране је веома добро искористио долазак Горбачова на власт у националном интересу.

Нај је рангирао председнике, али се у успешности њихове спољне политике није руководио искључиво моралом, јер то није једини и најважнији критеријум, већ га је комбиновао са ефективношћу (183). Између осталог узимао је у обзир контекст и околности у којима су одлуке донесене, колико су одлуке биле продукт рационалне анализе и према стратешким циљевима, а колико су се заснивале на моралним принципима. У највиши ранг ставља Рузвелта, Трумана, Ајзенхауера и Џорџа Х. В. Буша (*George H. W. Bush*).

Прва три због заслуга које смо навели, а Буша старијег због мирног окончања Хладног рата. Најнижи ранг је резервисан за Џонсона (Lyndon B. Johnson) који је проширио улогу САД у рату у Вијетнаму, Никсона (*Richard Nixon*) због афере „Вотергејт”, Трампа (*Donald J. Trump*) због одбацивања либералног наслеђа оснивача, Буша млађег, због рата у Ираку итд. Између су сви остали: Реган, Кенеди, Форд (*Gerald R. Ford*), Картер (*James E. Carter*), Клинтон (*William J. Clinton*) и Обама (*Barack H. Obama*).

За нас је интересантно што је Клинтона високо морално рангирао, додељујући му оцену 7 од 10, упркос моралном посрнућу у афери „Левински”, лагању јавности, Конгреса и сопствене породице о томе. Нај истиче да је Клинтон доживео као властити неуспех то што није реговао да спречи геноцид у Руанди 1994. године. Он претпоставља да је опрез био условљен смрћу америчких војника претходне године у Сомалији и да би наишао на отпор у јавности и у својој администрацији да је интервенисао. Зато је као добар лидер за Наја био распет између својих космополитских склоности и демократских обавеза према људима који су га изабрали. Уз то је и окасна

реакција на страни муслимана у Босни једно од оправдања за спречавање „етничког чишћења” Албанаца на Косову и Метохији и интервенцију на Савезну Републику Југославију 1999. године. Управо захваљујући интервенцији чији морални карактер Нај не доводи у питање, Клинтон је тако високо рангиран. Међутим, ако применимо Најове критеријуме моралности, никако не можемо закључити да је интервенција морална, нарочито не по средствима и последицама. А ако су намере биле моралне, ни оне не оправдавају моралност, јер су се заснивале на неистинитим чињеницама. Остављамо по страни чињеницу да је та интервенција дугорочно и пажљиво припремана, као и домаћа и светска јавност, што је уз хуманитарне имала и друге мотиве и циљеве, као и то што је Нај радио у администрацији председника Клинтона од 1994. до 1995. године.

У последњем поглављу (181-218) под називом „Спољна политика и будући изазови”, аутор указује да је морал у спољној политици важан, да је имао улогу у америчкој спољној политици и да је та улога зависила од контекстуалне интелигенције појединих председника. Због тога се морални успони и падови смењују. Нај закључује да су у

суштини сви морални проблеми у изреченим моралним намерама председника произашли више из њихових личних мотива, него из њихових формално наведених циљева. Спољна политика ће у будућности бити пред различитим изазовима што ће одређивати и њен морални карактер. Најважнији су изазови у области климатских промена, сајбер криминала и заразних болести и нарастајућа моћ Кине, која је и предмет његове најновије књиге издате крајем прошле године.

У закључку, Нај сматра да ће САД још дуго бити велика војна сила и да ће то одређивати њен положај, али да ће се нужно либерални међународни поредак редефинисати у односу на његов настанак. За будуће председнике САД у светским догађањима „важни морални избори ће бити где и како бити укључен [и свест да] америчко вођство није исто што и хегемонија, доминација или војна интервенција” (216).

ЗАКЉУЧАК

Поједини аутори привржени реализму у спољној политици сматрају Наја идеалистом јер „фаворизује идеју да САД могу придобити пријатеље и привући савезнике кроз своју либералну културу

и демократске вредности” (Brendon 2020), односно својим моралним ауторитетом. Према нашем мишљењу је то престога оцена, јер и реалисти су склони употреби морала када је то у интересу САД. Уосталом, то Нај и доказује анализирајући употребу различитих менталних мапа и по потреби код различитих председника.

Добронамерни критичари сматрају да су Најеви критеријуми предвиђени само за америчке председнике што „ограничава примену на глобалном нивоу” (Коџ 2021, 304), али да то не умањује вредност књиге. Примедба је и да су ранг листа председника и „његови ставови прилично предвидиви” (Miscamble September 2020, 16), сходно његовом теоријском опусу и практичном ангажовању. То значи да се због субјективности његове оцене могу оспорити, а увођењем ефективности уз моралне критеријуме на неки начин се релативизују сами критеријуми. Међутим, то ни сам Нај не оспорава, уз напомену да књига не представља коначан суд или историјско штиво, да је, у ствари, то његово виђење према до сада познатим чињеницама и критеријумима које је он успоставио. Наравно, то не значи да други не могу имати и по истим или по различитим

критеријумима друге оцене. Ауторово „признање евентуалне непристрасности” за друге је врлина (Jacobs September 2020, 19), која додатно аргументује привлачност књиге. За Наја је, ипак, основни циљ био да укаже на у већој или мањој мери присутност морала у спољној политици САД, што је он то веома добро и „убедљиво” урадио како каже Киохејн (*Robert O. Keohane*).

Иако нисмо сагласни потпуно са његовим оценама, ова књига има вишеструку вредност. Једна је што је уопште написана на ту тему, односно што је указао да је морал важан у спољној политици, затим што представља важан поглед на моралност спољне политике САД био он субјективан или не, и на крају – према методолошком приступу. Избором различитих критеријума оцене моралности, ма колико они били несавршени, иницира се успостављање методолошког обрасца за поређење моралности спољних политика и других лидера. То је, према нашем мишљењу, најважнији њен допринос. Из

књиге можемо извући нешто што може користити и нашем разумевању америчке спољне политике. Прво, оцену минулих догађаја и спољне политике САД из њене перспективе. Друго, да се америчка политика базира на америчкој изузетности, а изузетност допушта флексибилност *ad hoc* која толерише и када противречи и сама себи. Треће, САД посматрају целину и делују глобално, а ако то деловање није увек морално, посебно према малима, то је ирелевантно с обзиром на крајњу сврху – глобалном добробити, онако како је они виде. Зато се узалуд трудимо да укажемо на недоследност, посебно око оправдања агресије на СРЈ, јер САД неће преиспитати своју улогу, нити ће променити свој став. То не значи да не треба да се позивамо на међународно право и морал у спољној политици, већ да треба бирати место, време и контекст у функцији националног интереса и не очекивати превише. А за то су мање потребне емоције, а више контекстуална интелигенција.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Коџ, Akif. M. 2021. „Review“. *Insight Turkey*. Spring 2021 / Volume 23, Number 2 (302-304). <https://www.insightturkey.com/book-reviews/do-morals-matter-presidents-and-foreign-policy-from-fdr-to-trump> Приступљено 16.06.2023
- Miscamble, Wilson D. (Bill). 2020. *A Roundtable on Joseph S. Nye, Jr. Do Morals Matter?: Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump* (13-22) <https://shafr.org/system/files/passport-09-2020-nye.pdf> Приступљено 16.06.2023.
- Nye, J. S. 2020. *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump*. New York: Oxford University Press.
- Piers, Brendon. 2020. „The Only Way is Ethics“. *Literary Review* Thursday 2020. <https://literaryreview.co.uk/the-only-way-is-ethics> Приступљено 16.06.2023.
- Profile Joseph S. Nye Jr.* (2023., 03. 18.). <https://www.hks.harvard.edu/faculty/joseph-nye> Приступљено 16.06.2023.
- Seth, Jacobs. 2020. *A Roundtable on Joseph S. Nye, Jr. Do Morals Matter?: Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump* (13-22) <https://shafr.org/system/files/passport-09-2020-nye.pdf>. Приступљено 16.06.2023.

---

* Овај рад је примљен 27. јуна 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 25. септембра 2023. године.